

Tanja
Trška

Dottorato all'italiana - doktorat na talijanski način

Implementacija Bolonjske reforme visokoškolskog obrazovanja na talijanskim sveučilištima nije prošla bez polemika i otpora, kako studenata, tako i sveučilišnih profesora. No čini se da se novi sustav nije odrazio na samu strukturu doktorskoga studija povijesti umjetnosti u Italiji, iako se po mnogima efekt "Bolonje" osjeća na kvaliteti "gotova proizvoda" studija naše struke, odnosno diplomiranog povjesničara umjetnosti i potencijalnog doktoranda. Kakav je put naših talijanskih kolega do titule doktora znanosti i ima li mjesta sumnjama u učinkovitost novoga trostupanjskog sustava visokog obrazovanja?

Nakon završenog diplomskog studija povijesti umjetnosti, prema novom programu visokoškolskog obrazovanja ("nuovo ordinamento") u Italiji uvedenog od akademske godine 2001./2002., novopečeni povjesničari umjetnosti mogu odmah upisati doktorski studij pri jednom od mnogobrojnih talijanskih sveučilišta. Izbor je često vođen prestižem sveučilišta, dakle profesorima i predavačima koji sudjeluju u izvođenju nastavnog programa, odnosno djeluju kao mentori doktorskim kandidatima, no najviše uvjetima studiranja koje sveučilište nudi. Radi se prije svega o stipendijama namijenjenima određenom broju najboljih kandidata, koje ne samo da pokrivaju troškove školarine nego doktorandima osiguravaju i "mjesečnu plaću". Takav način organizacije doktorskoga studija odraz je drugačijeg stava prema budućim mladim znanstvenicima, prema kojemu je doktorski studij ne samo posljednji stu-

panj u obrazovnoj ljestvici već i neka vrsta radnog odnosa, gdje je doktorandu omogućeno da sve svoje vrijeme posveti istraživačkom radu u svrhu dovršetka doktorskoga studija, s obzirom na to da mu je egzistencija osigurana. Polaznik doktorskoga studija u idealnim je slučajevima tretiran kao istraživač sveučilišta na kojemu studira - u skladu s nazivom samog studija: "dottorato di ricerca" - te je nerijetko uključen u istraživačke projekte (najčešće priređivanje izložbi i sudjelovanje u stručnim skupovima) i izvođenje nastave na dodiplomskom i diplomskom studiju. No broj mjesta s osiguranom financijskom potporom manji je od ukupnog broja raspisanih mjesta na doktorskome studiju i obično iznosi od tri do pet, ovisno o financijskim mogućnostima pojedinog sveučilišta (dok je ukupan broj osiguranih mjesta obično manji od deset po akademskoj godini). U skladu s time kandidati koji nakon prijamnog ispita dobiju mjesto doktoranda bez stipendije sveučilišta, odnosno Ministarstva visokog školstva, dužni su vlastitim sredstvima podmiriti troškove školarine tijekom trogodišnjega doktorskoga studija. Ti kandidati, kao i svi kandidati poslijediplomskog studija u Hrvatskoj, istraživački rad i obveze koje zahtijeva propisani program najčešće obavljaju uz rad, što nerijetko traži žrtvovanje slobodnog vremena u svrhu izrade doktorskoga rada.

Dobiti mjesto doktoranda povijesti umjetnosti pri nekom od talijanskih sveučilišta, a osobito mjesto sa stipendijom, nije nimalo lako. Budući doktorandi dužni su položiti prijamni ispit, koji se na većini talijanskih sveu-

Struktura doktorskog studija u Italiji nije se promijenila uvođenjem novoga sveučilišnog studija povijesti umjetnosti prema načelima Bolonjske deklaracije: on je ostao trogodišnji studij, s razlikom što se sada, kao i kod nas, upisuje bez prethodno završenog magisterija ili alternativne “*scuole di specializzazione*”. To znači da se poslijediplomski studij upisuje već s 24 godine, uz pretpostavku završetka studija u roku, što predviđa i velik broj natječaja za upis doktorskog studija povijesti umjetnosti koji kao jedan od uvjeta navode dob manju od 30 ili 35 godina.

čijišta odvija na isti način: nakon prijave, kojoj se prilažu životopis, kopija diplomskoga rada, preporuke profesora, prijepis položenih ispita i prijedlog teme istraživanja doktorskoga rada, kandidati pristupaju pismenom dijelu ispita, u kojemu biraju jednu od tri ponuđene teme te pišu kraći esej. Pristupnici koji ostvare dovoljan broj bodova na pismenom dijelu pozvani su na usmeni dio ispita, koji se sastoji od provjere znanja jednoga europskog stranog jezika te razgovora s ispitnom komisijom. Komisija najčešće od kandidata traži obrazloženje prijedloga teme doktorskoga rada, ili, ako je ona definirana u općim crtama, predstavljanje diplomskoga rada i daljnjih područja interesa. Novi se doktorandi odabiru prema određenom bodovnom sustavu, i to na temelju ranijih postignuća (diplomski rad, ocjene tijekom studija, eventualne stipendije - takozvana “*selezione in base dei titoli*”), te na temelju postignutih rezultata na prijamnom ispitu.

Struktura doktorskog studija u Italiji nije se promijenila uvođenjem novoga sveučilišnog studija povijesti umjetnosti prema načelima Bolonjske deklaracije: on je bio i ostao trogodišnji studij, s razlikom što se sada, kao i kod nas, upisuje bez prethodno završenog magisterija ili alternativne “*scuole di specializzazione*”. To znači da se poslijediplomski studij upisuje već s 24 godine (jer u Italiji gimnazija traje pet godina), uz pretpostavku završetka studija u roku, što predviđa i velik broj natječaja za upis doktorskog studija povijesti umjetnosti koji kao jedan od uvjeta navode dob manju od 30 ili 35 godina. Ta-

kav način organizacije visokoškolskoga obrazovanja izazvao je podijeljenost mišljenja u talijanskoj akademskoj zajednici, no ne zbog sumnje u učinkovitost samog doktorskog studija, nego zbog razine stručnosti i količine usvojena znanja s kojim novi doktorandi započinju studij. Ubrzani ritam dodiplomskoga i diplomskoga studija, odnosno povećana dinamika izvođenja nastave i polaganja ispita, koji su s novim “*bolonjskim*” sustavom postali brojniji, izazvali su mnoge polemike o pripremljenosti diplomiranih povjesničara umjetnosti i njihovoj sposobnosti da se uhvate ukoštac s istraživačkim problemima i izazovima koje nužno nosi priprema doktorskoga rada. Stoga je sve rašireniji stav, osobito kod srednje generacije sveučilišnih profesora koji su se prilagodili promjenama u obrazovnom sustavu, da je doktorat samo zadnja stepenica u formaciji povjesničara umjetnosti, kojom on dokazuje da je sposoban samostalno istražiti jednu zaokruženu temu, često manjega opsega, nakon čega ga tek očekuju pravi izazovi znanstvenog radnika. U skladu s time promijenio se i odnos doktoranda i mentora: za razliku od nekadašnjeg odnosa, kada je sveučilišni profesor/mentor bio nedodirljiva figura velikog povjesničara umjetnosti, danas je naglasak na dijalogu između doktoranda i njegova mentora, gdje konzultacije postaju sve brojnije i sve nužnije za postizanje krajnjega cilja. Takav način rada moguć je zahvaljujući zdravom i savladivom omjeru broja mentora i kandidata na studiju, što se onda, naravno, ogleda i u kvantiteti, ali i kvaliteti obavljenog posla. Obveze doktoran-

da tijekom trogodišnjeg studija razlikuju se od sveučilišta do sveučilišta, što je posljedica činjenice da je cjelokupna organizacija doktorskog studija, uključujući i nastavni program i istraživačke aktivnosti, od akademske godine 1999./2000. prepuštena svakom pojedinom sveučilištu, neovisno o Ministarstvu visokog školstva koje je do tada raspisivalo jedinstveni natječaj i donosilo pravila za upis doktorskoga studija. U najvećem broju slučajeva doktorandi su dužni položiti dva ispita tijekom prve dvije godine (na kraju prve i na kraju druge godine). Ispiti se sastoje od izlaganja o obavljenom istraživanju pred komisijom poslijediplomskoga studija, koja zatim promovira kandidata u narednu akademsku godinu. Nastavne obveze također se razlikuju ovisno o sveučilištu: na nekima se upisuju dva kolegija na prvoj godini i jedan na drugoj, a treća je slobodna za pisanje doktorskoga rada, dok druga održavaju semestralne sesije najčešće u trajanju tjedan dana, na kojima predaju profesori sveučilišta i gosti predavači. U pravilu talijanska sveučilišta nemaju organizirani nastavni program doktorskoga studija, već su kolegiji koje upisuju njihovi studenti isti oni koje slušaju polaznici specijalističkih škola ("scuole di specializzazione") ili pak studenti diplomskoga studija povijesti umjetnosti. Naglasak je, dakle, na radu s mentorom i samostalnom istraživačkom radu. Što se tiče doktorskoga rada, od talijanskog se studenta doktorskoga studija ne očekuje da odmah pri upisu zna njegov točan naziv i strukturu. Tijekom prve godine studija od njega se očekuje upoznavanje s temeljnom literaturom, umjetničkim djelima ili spomenicima i eventualnom arhivskom građom koju će obrađivati tijekom istraživanja, da bi tijekom druge godine, osim istraživačkog rada koji je u ovom stadiju već na višoj razini, postavio osnovnu tezu i strukturirao doktorski rad. Presentacija tih elemenata od kandidata se očekuje na spomenutim komisijским ispitima za prelazak u narednu studijsku godinu, kako bi opravdao svoje mjesto na doktorskome studiju.

U skladu s težnjama k mobilnosti studenata i istraživača u ujedinjenoj Europi, sve je više prisutan oblik dvojnoga doktorskoga studija, odnosno "dottorato in co-tutela". Radi se o doktorskome studiju koji se odvija na dva različita sveučilišta u različitim zemljama, nakon kojega se u istom razdoblju od tri godine stječe naslov doktora znanosti na obje visokoškolske ustanove. Tijekom studija doktorand s dvojnim doktoratom (koji se razlikuje od doktorata s dvojnim mentorstvom, kod kojega je kandidat upisan na samo jednu instituciju, ali ima dva mentora s različitim ustanova) ima dva jednakovrijedna mentora i provodi određeno vrijeme na obje institucije, ali piše jedan doktorski rad, obično na talijanskom jeziku, sa sažetkom na jeziku zemlje s kojom se provodi "co-tutela". Takav način međunarodne suradnje na razini doktorskoga studija povijesti umjetnosti u Italiji se najčešće pokreće s francuskim sveučilištima, no česti su i dvojni doktorati sa sveučilištima u Njemačkoj i Velikoj Britaniji. Doktorandi koji se upuštaju u tu internacionalnu pustolovinu imaju na raspolaganju posebne fondove od svojih sveučilišta, ali i mjerodavnog ministarstva, koji im omogućavaju duži studijski boravak u inozemstvu. Poticaj za takvu vrstu dvostrukoga doktorskoga studija talijanski povjesničari umjetnosti nalaze ne samo u želji za novim iskustvima i znanjima nego i u nadi da će, s obzirom na relativno male mogućnosti zapošljavanja u struci u vlastitoj zemlji, proširenjem kontakata na nekom drugom europskom sveučilištu možda naći svoje mjesto pod suncem.

U nastojanju za poboljšanjem uvjeta studenata poslijediplomskoga studija na talijanskim sveučilištima, udruga doktoranata i doktora znanosti ADI (Associazione Dottorandi e Dottori di Ricerca Italiani) nedavno je od mjerodavnog ministarstva (Ministero dell'Università e della Ricerca) zatražila povećanje iznosa stipendija, ali i ukidanje doktorskoga studija bez financijske pomoći kandidatima. Na taj bi se način, što je i cilj ove udruge, doktorandima barem financijski zaista dao status istraživača u radnom odno-

su čiji se radni dan sastoji od pripreme doktorskoga rada. U tim se idealnim uvjetima od povjesničara umjetnosti-doktoranda uistinu može očekivati maksimum produktivnosti u istraživačkom i znanstvenom radu te postaje realno od njega očekivati da stekne status doktora znanosti prije navršene tridesete godine.

Iskustvo doktorskoga studija povijesti umjetnosti na jednom od talijanskih sveučilišta iz pozicije je (hrvatskog) studenta zaista jedinstveno i neprocjenjivo. Studiranje u dinamičnoj akademskoj zajednici gdje nerijetko gostuju stručnjaci iz različitih područja naše struke, blizina i dostupnost talijanskih metropola umjetničkih zbivanja te, što je možda najvažnije, neograničen pristup ne samo najnužnijoj nego i najnovijoj stručnoj

literaturi otvara neograničene mogućnosti za mladog povjesničara umjetnosti. Iako talijanska sveučilišna sredina ponekad pokazuje svoje loše strane, od kojih je možda najveća pretjerana kompetitivnost, sa sigurnošću se može reći da su one zanemarive u odnosu na sve ono pozitivno što nudi studentima. Jedno od glavnih obilježja doktorskog studija u Italiji, rad s mentorom, najvažniji je element formacije budućeg doktora znanosti, i kao takva ga treba njegovati, što su prepoznali i organizatori doktorskog studija povijesti umjetnosti u nas. Bez obzira na ograničena financijska sredstva, koja mladom doktorandu ne mogu omogućiti sve beneficije koje nude Talijani, hrvatski je doktorski studij povijesti umjetnosti krenuo pravim putem, u skladu s europskim trendovima. ✕

SUMMARY: DOTTORATO ALL' ITALIANA – DOCTORAL STUDY - THE ITALIAN WAY

 Article about Italian doctoral study, reformed since 2001/2002 according to the Bologna higher-educational reform. With higher-educational changes, doctorate became only the last step in the scientific formation, a

proof that art historian is capable of making independent research. The main characteristic of doctoral study is importance of the work with the tutor. There are also some particularities such as *dottorato in co-tutela*.